

УДК 343.222:349.4

Андрій Михайлович ШУЛЬГА,
кандидат юридичних наук, доцент
(Харківський національний університет
внутрішніх справ, Харків)

ГЕНЕЗА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Стаття присвячена проблемам встановлення кримінальної відповідальності за злочини у сфері земельних відносин. Наведено визначення поняття «земельні злочини» як основного термінологічного обороту злочинів у сфері земельних відносин. Названо передумови виникнення кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані із земельними ресурсами. Розглянуто об'єктивні та суб'єктивні ознаки загального складу земельних злочинів. Окреслено шляхи протидії злочинам у сфері земельних відносин.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, злочини у сфері земельних відносин, земельні злочини, земельні ресурси, склад злочину.

Постановка проблеми. Земельні відносини в Україні, як і будь-які інші, не є сталими, законсервованими, вони знаходяться у постійному русі, тобто розвиваються. Цей процес зумовлений багатьма чинниками, зокрема, і виникненням нових, раніше невідомих відносин, що, у свою чергу, викликає необхідність вдосконалення й оптимізації правових норм у відповідній сфері. Треба додати, що змінюються не лише суспільні відносини, а й способи злочинного впливу на них. Отже, законодавець зобов'язаний реагувати на такий стан справ, зокрема,

© Шутьга А. М., 2016

й шляхом встановлення кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні посягання та закріплення її підстав у кримінально-правових нормах. Таким чином, злочинне порушення земельних відносин своїм наслідком повинно мати кримінальну відповідальність, яка, крім того, мусить наставати невідворотно.

Доведено, що злочинність як соціальне явище є в бідь-якому суспільстві. Вона характеризується, по-перше, своєю антисоціальністю, по-друге, суспільною небезпечністю, по-третє, свідомим порушенням встановлених державою загальновизнаних правил поведінки. У науці закріпилася думка, яка, до речі, була висловлена ще Аристотелем та Платоном, що злочинність виступає суспільним феноменом [1, с. 17].

Як уже було сказано, на стан злочинності впливають різні чинники, серед яких особливе місце посідають біологопсихологічні (індивідуальні особливості кожної конкретної людини, тобто існування людей, які з народження є потенційними злочинцями), соціологічні (вплив оточення на соціальну поведінку людини в нормальному суспільстві), соціальні (поділ суспільства на «багатих» і «бідних», соціальна нерівність суспільства та, відповідно, соціальна напруга, прагнення до отримання наживи у будь-який, у тому числі й незаконний спосіб), економічні (стрімке подорожчання життя та зниження чесних доходів населення у зв'язку з падінням виробництва фактично у всіх сферах господарської діяльності, як наслідок, зменшення можливостей), політичні (поділ населення країни, регіонів, населених пунктів тощо на прихильників тієї чи іншої політичної сили, а також зневіра людей у чесності влади), екологічні (вони пов'язані з соціальними, економічними та іншими факторами, зокрема, недотримання вимог екологічного національного та міжнародного законодавства, що призводить до значного погіршення стану довкілля як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях, що впливає на кількість працездатного населення, рівень народжуваності та смертності у кожній країні).

Зупинимось саме на співвідношенні злочинності як соціально негативного явища і одного з чинників, що визначає її рівень, – екологічному. При цьому не будемо аналізувати саме поняття «злочинність», бо це є предметом вивчення кримінального права, кримінології, соціології та інших галузевих наук.

Екологічний фактор злочинності означає, що злочинні прояви можливі у сфері екологічних правовідносин, зокрема, охорони, раціонального використання та відтворення природних ресурсів. Наприклад, погіршення якісного стану окремих елементів довкілля, їх знищення або пошкодження, незаконне заволодіння тощо. З огляду на те, що згідно з приписами Конституції кожен має право на безпечне для

життя і здоров'я довіклля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Дотримання цього права забезпечується шляхом вжиття комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, правових та інших заходів. Недодержання та порушення приписів екологічного чи іншого галузевого законодавства є підставою для притягнення винних у цьому осіб до певного виду юридичної відповідальності, а також для того, щоб вони відшкодували шкоду, завдану своїми діями [2, с. 257].

Для повного розуміння проблеми додамо, що довіклля як основа екологічного чинника являє собою сукупність природних і природно-антропогенних процесів і умов, в яких перебуває особа і які є сферою її життя та діяльності [2, с. 256]. Складовими його є природні системи (екосистеми), ландшафти та природні ресурси. Одним із головних таких ресурсів виступають земельні, які є основою існування всіх інших об'єктів довіклля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями правової охорони природних ресурсів, у тому числі й земельних, займалися і займаються на сьогодні такі вчені: В. І. Андрейцев, Ю. С. Богомяков, М. М. Бринчук, Т. Д. Бушуєва, В. П. Владимиров, С. Б. Гавриш, Н. С. Гавриш, П. С. Дагель, О. В. Дубовик, Є. Н. Жевлаков, О. С. Колбасов, З. Г. Корчева, С. М. Кравченко, У. Я. Крастиныш, Б. М. Леонтьєв, Н. О. Лопашенко, Ю. М. Ляпунов, В. К. Матвійчук, В. Л. Мунтян, П. С. Матишевський, В. О. Навроцький, В. В. Петров, Л. Ф. Повеліцина, Б. Г. Розовський, Н. І. Тітова, Ю. С. Шемшученко, Н. Г. Шимбарєва, М. В. Шульга, А. М. Шульга та інші фахівці з кримінального, екологічного права та кримінології.

Зазначимо ще раз, що земельні ресурси частіш за все розглядають як основу матеріального виробництва у сільському, лісовому та інших видах господарства. Від характеру і рівня ефективності використання землі залежить розвиток продуктивних сил, масштаби виробництва і, відповідно, матеріальне благополуччя населення держави. Вони необхідні всім галузям народного господарства, однак їх роль у різних сферах суспільного виробництва не однакова.

Виклад основного матеріалу. Для подальшого викладення матеріалу потрібно передусім з'ясувати змістовне наповнення понять «земля» і «земельні ресурси». Так, в юридичній літературі термін «земля» розглядається у кількох аспектах: як природний об'єкт природного походження [3, с. 56; 4, с. 6], як просторово-територіальний базис для розвитку виробництва [5, с. 146; 6, с. 113], як земна куля, частина космічного простору [7, с. 5; 8, с. 4], як основний базис виробництва в сільському господарстві [9, с. 364; 10, с. 26]. Зауважимо, що в літературі терміни «земля», «земельні ресурси», «територіальні

ресурси», «земельний фонд» іноді ототожнюють. Проте вони різні за своїм значенням та змістовним наповненням. З огляду на сказане вважаємо за доцільне погодитися з думкою М. Б. Данілішина про те, що досить часто ці терміни вживаються некоректно, а то і недоречно [11, с. 234]. Отже, необхідно дати чітке визначення кожного окремо, особливо тих, які пов'язані з охороною, використанням та відтворенням землі.

Передусім наголосимо, що на законодавчому рівні закріплені визначення понять «земля» та «земельні ресурси», а саме в Законі України «Про охорону земель». Так, відповідно до ст. 1 Закону, земля – це поверхня суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею. Земельні ресурси представляють сукупний природний ресурс поверхні суші як просторового базису розселення і господарської діяльності, основний засіб виробництва в сільському та лісовому господарстві [12]. Як бачимо, термін «земельні ресурси» вирізняється своєю багатогранністю, має широке змістовне наповнення, ніж поняття «земля». На підтвердження цього наведемо, що земельні ресурси характеризуються ще й тим, що вони залучені у господарську діяльність людини.

Однак для повноти і чіткості відображення всіх властивостей і з метою уникнення термінологічної плутанини, на наш погляд, воно потребує законодавчого уточнення. Головними критеріями визнання території певної держави «земельними ресурсами» виступають їх економічна необхідність і можливість використання. Земельні ресурси, використання яких формує близько 95 % обсягу продовольчого фонду та 2/3 фонду товарів споживання, є первинним фактором виробництва, фундаментом економіки [13]. Крім того, вони – частина природних незамінних ресурсів у сільському господарстві, які належать до відтворюваних, національне багатство держави. Загальновідомо, що земельні ресурси можуть відтворюватися завдяки природним процесам і підтримуватися в постійній кількості, що визначається рівнем їх щорічного відтворення. Однак іноді певні види відновлювальних природних ресурсів, зокрема земельні, можуть перейти у розряд невідновлювальних або ж їх відновлення вимагатиме порівняно більше часу. Наприклад, родючість ґрунтів, яка підвищується при їх раціональному використанні, може значно погіршитися при неправильних методах їх обробки [14, с. 57].

Також слід відмітити, що земельні ресурси України є унікальними [15, с. 91]. Пояснюється це тим, що їх неможливо замінити іншими засобами виробництва, а головною їх особливістю вважається те, що

верхній шар земельного покриву – ґрунт має природну родючість, тобто здатність забезпечувати рослини компонентами, необхідними для їх життя. З огляду не наведене вбачається за необхідне законодавче визначення поняття «земельні ресурси» доповнити вказівкою на їх природне походження та на зв'язок з довкіллям. Наприклад, таке визначення може звучати так: земельні ресурси – це частина цілої системи довкілля, сукупний природний ресурс поверхні суші як просторового базису розселення і господарської діяльності, основний засіб виробництва в сільському та лісовому господарстві. Таке трактування «земельних ресурсів» охоплює всі їх характеристики: природне походження, тобто земельні ресурси – об'єкт довкілля; просторовий базис для життя людини та розміщення об'єктів виробництва; об'єкт господарювання – у сільському та лісовому господарстві.

Зупинимось ще на одному моменті. Мова йде про те, що земельні ресурси територіально відокремлені і обмежені. На підтвердження цього наведемо вислів М. Я. Коваленка, що в окремих держав земельні ресурси визначаються певними кордонами, а в цілому на планеті – поверхнею суші [16, с. 119]. У даному випадку йдеться про те, що земельні ресурси як частина території можуть бути об'єктом права власності і користування. Проте це окреме питання, яке ми не будемо розглядати.

Як вже зазначалося на початку, земельним ресурсам, як і будь-яким об'єктам власності, може бути заподіяна шкода злочинним діянням. У цьому випадку треба говорити про таке соціально негативне явище, як земельні злочини. Ще раз наголосимо, визначення поняття «земельні злочини» не надано ані у законодавстві, ані у науковій літературі. Отже, починаючи дискусії з цього приводу, пропонуємо за основу взяти закріплене у ч. 1 ст. 11 КК України загальне поняття злочину. Так, земельними злочинами є суспільно небезпечні винні діяння (дія або бездіяльність), передбачені відповідними кримінально-правовими нормами Особливої частини, які вчинюються відповідним суб'єктом злочину і посягають на відносини у сфері охорони, раціонального використання та відтворення земельних ресурсів. Наведена дефініція містить усі матеріальні і формальні ознаки злочину, а також вказівку на об'єкт кримінально-правової охорони. До земельних злочинів можна віднести такі відомі на сьогодні склади злочинів: самовільне зайняття земельної ділянки (ч. 1, 2 ст. 197¹ КК України), забруднення або псування земель (ст. 239 КК України), незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст. 239¹ КК України), незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах (ст. 239² КК України), умисне знищення або пошкодження

територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду (ст. 252 КК України), безгосподарське використання земель (ст. 254 КК України).

Відповідно до ч. 1 ст. 2 КК України підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого чинним КК України. Якщо фактичною підставою настання кримінальної відповідальності в нашому випадку виступає вчинення суб'єктом земельного злочину, то юридичною – наявність у діях цього суб'єкта складу злочину, тобто об'єктивних та суб'єктивних ознак. При цьому, як зазначається в літературі, треба відмежовувати склад злочину від самого злочину [17, с. 87].

Аналіз загального складу земельних злочинів починається з характеристики об'єктивних ознак, а якщо конкретніше, то з об'єкта злочину. Вчення про об'єкт злочину є одним із центральних у науці кримінального права, бо він відіграє важливу роль у визначенні самого поняття злочину, значною мірою впливає на зміст об'єктивних та суб'єктивних його ознак, а також є відправною точкою при кваліфікації злочинів, побудови системи Особливої частини КК України [18, с. 86].

Об'єктом кримінально-правової охорони, а з часу злочинного посягання на нього об'єктом злочину доцільно вважати ті суспільні відносини, ті блага, цінності, які закріплені у ч. 1 ст. 1 КК України. Серед таких цінностей назване і довкілля зі всіма його складовими. Воно сформувалося без допомоги людини і функціонує незалежно від неї. Проте не все так просто, оскільки людина здатна впливати на розвиток всього, що оточує її. Причому дії, які вчиняє особа, можуть бути не тільки корисними та законними, а й протиправними, небезпечними, в тому числі і злочинними. Більш того, завдаючи шкоду окремим елементам довкілля (атмосферному повітрю, водним об'єктам, землі, надрам, тваринному та рослинному світу тощо), особа заподіює шкоду всьому довкіллю в цілому. У даному випадку маються на увазі не якісь абстрактні суспільні відносини або їх складові, а безпечне для життєдіяльності людини довкілля як цінність, благо, необхідна умова існування усього живого на Землі. Особливе місце в системі довкілля, як вже зазначалося, посідають земельні ресурси. Відповідно, об'єктом земельних злочинів можна визнати суспільні відносини у сфері охорони, раціонального використання та відтворення земельних ресурсів.

Враховуючи все наведене, слід додати, що предметом злочинів у сфері земельних відносин виступають земельні ресурси, тобто вони є предметними злочинами. Це пов'язано з тим, що саме через вплив на земельні ресурси, під якими розуміються визначені в

натурі на місцевості земельні ділянки, поверхневий ґрунтовий шар земельних ділянок, а також супутні природні об'єкти (корисні копалини, рослинний та тваринний світ тощо), страждають відносини у сфері охорони, раціонального використання та відтворення земельних ресурсів.

Об'єктивна сторона земельних злочинів характеризується в основному матеріальним складом. Це означає, що для визнання злочину закінченим треба встановити наявність не тільки суспільно небезпечного діяння, а й суспільно небезпечного наслідку та необхідного причинного зв'язку між ними. Встановлення ознак об'єктивної сторони земельних злочинів є необхідною умовою правильної і точної їх кваліфікації, дозволяє зробити висновки стосовно направленості дій винної особи, яка має на меті завдання шкоди земельним ресурсам як елементу довкілля та складовій господарської діяльності.

Об'єктивною властивістю суспільно небезпечного діяння виступає, як справедливо підкреслюється в літературі, його здатність викликати шкідливі зміни в об'єкті кримінально-правової охорони [19, с. 92]. Так, при вчиненні дій, передбачених диспозиціями ст. 197¹, 239, 239¹, 239², 252, 254 КК України, шкода завдається існуючим відносинам у сфері охорони, раціонального використання та відтворення земельних ресурсів. Механізм заподіяння такої шкоди у всіх видах земельних злочинів різний, але всі дії тягнуть за собою настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді: завдання значної шкоди законному володільцю або власнику (ч. 1, 2 ст. 197¹ КК України), створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля (ст. 239, 239¹ КК України), спричинення тривалого зниження або втрати родючості, виведення земель з сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту (ст. 254 КК України). Як можна побачити, земельні злочини характеризуються тим, що суспільно небезпечні діяння (які, до речі, в основному мають форму дії) завдають шкоди земельним ресурсам як об'єкту: 1) довкілля, 2) права власності, 3) господарювання.

Суб'єктом земельних злочинів переважно виступає фізична, осудна особа, яка досягла 16-річного віку, тобто суб'єкт – загальний. Хоча при цьому окремі злочини цієї категорії можуть бути вчинені й спеціальним суб'єктом, зокрема, забруднення або псування земель (ст. 239 КК України), незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (239¹ КК України), незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах (239² КК України), безгосподарське використання земель (ст. 254 КК України). Вести мову про те, що ці злочини вчинив спеціальний суб'єкт, можна

лише тоді, коли санкцією означених норм передбачене покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Зрозуміло, таке покарання може бути застосоване лише до спеціального суб'єкта злочину.

Окремим питанням є можливість визнання суб'єктом земельних злочинів юридичних осіб. У кримінальному праві дискусії щодо визнання юридичних осіб суб'єктом злочину активно почалися з кінця ХХ століття. Деякі вчені наполягали на тому, що юридична особа може бути суб'єктом злочину [20, с. 35–36; 21, с. 31–37; 22, с. 18–27]. Їх опоненти зазначали, що за колективну відповідальність юридичної особи можуть сховатися справжні винуватці злочину [23, с. 133–139]. На наш погляд, друга точка зору вбачається найбільш виправданою.

Встановлення суб'єктивної сторони земельних злочинів, яка характеризується складністю, пов'язане із об'єктивними їх особливостями. Ці злочини вчиняються здебільшого з повністю умисною формою вини (ст. 197¹, 239², 252 КК України), або ж мають складну форму вини (ст. 239, 239¹, 254 КК України). В останньому випадку спостерігається різне психічне ставлення винного до суспільно небезпечного діяння (умисел) і до суспільно небезпечного наслідку (необережність).

Крім сказаного, додамо, що концепція складної форми вини належить до методологічних принципів розподілу психічного ставлення особи до суспільно небезпечного діяння та до суспільно небезпечних наслідків. Складна форма вини разом з умислом і необережністю фактично визнавалася ще однією окремою формою вини [24, с. 7]. Проте законодавчо закріплено лише дві самостійні форми вини – умисел і необережність, тому будь-який злочин повинен визнаватися вчиненим або умисно, або необережно. Щодо земельних злочинів, то така сполука форм вини має місце в основному у кваліфікованих складах.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, можна зробити наступний висновок: важливість земельних ресурсів у суспільному житті вимагає від держави забезпечення їх охорони всіма можливими правовими засобами. Особлива роль у цьому відводиться засобам кримінально-правового впливу. Саме вони є найбільш дієвими у сучасних умовах соціального, політичного, економічного та екологічного життя, а отже, тому потребують подальшого вдосконалення. Вбачається задоцільне земельні злочини розмістити в окремому розділі. Особливої частини з огляду на особливе значення цього природного ресурсу для країни та суспільства, що зумовлює підвищену увагу до його охорони з боку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / за заг. ред. В. В. Сташиса. – Т. 5 : Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні. – Харків : Право, 2008. – 840 с.
2. Конституція України : науково-практичний коментар / В. Б. Авер'янов, О. В. Батанов, Ю. В. Баулін та ін.; ред. кол. В. Я. Тацій, Ю. П. Бітяк, Ю. М. Грошевой та ін. – Харків : Право; Київ : Ін Юре, 2003. – 808 с.
3. Земельное право : учебник / под ред. С. А. Боголюбова. – Москва : ООО «ТК Велби», 2002 – 400 с.
4. Земельне право України : підручник / М. В. Шульга (кер. авт. кол.), Г. В. Анісімова, Н. О. Багай, А. П. Гетьман та ін.; за ред. М. В. Шульги. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 368 с.
5. Экологическое право : учебник / под ред. М. М. Бринчук. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : Юрист, 2003. – 670 с.
6. Екологія : підручник / С. І. Дорогунцов, К. Ф. Коценко, М. А. Хвесик. – Київ : КНЕУ, 2005. – 371 с.
7. Земельное право : учеб. пособие / А. А. Погребной, И. И. Каракаш. – Киев : Истина, 2002. – 496 с.
8. Земельне право : курс лекцій для студентів юрид. вузів та факультетів / за ред. В. М. Ковтун. – 2-ге вид. – Київ : ТП Пресс, 2003. – 208 с.
9. Академічний курс : підручник для вищих навчальних закладів / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – Київ : Юридична думка, 2005. – 848 с.
10. Лютий Я. Н. Прогнозирование и планирование использования земельных ресурсов : учеб. пособие / Я. Н. Лютий. – Киев : УСХА, 1991 – 136 с.
11. Данілішин Б. М. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України / Б. М. Данілішин, С. І. Дорогунцов, В. С. Міщенко, Я. В. Ко-валь, О. С. Новоротов, М. М. Паламарчук. – Київ: РВПС України, 1999. – 237 с.
12. Про охорону земель : Закон України від 19 червня 2003 р. № 962-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.
13. Мачуська І. Б. Теоретико-правові аспекти поняття земельних ресурсів [Електронний ресурс] / І. Б. Мачуська. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/17_SSN_2007/Pravo/22374.doc.htm.
14. Борісова Н. А. Відтворення природного ресурсного потенціалу АПК: економічні аспекти / Н. А. Борісова. – Суми : Довкілля, 2003. – 372 с.

15. Бабіч А. О. Світові земельні, продовольчі і кормові ресурси / А. О. Бабіч. – Київ : Аграрна наука. – 1996. – 570 с.
16. Коваленко Н. Я. Экономика сельского хозяйства с основами аграрных рынков : курс лекций / Н. Я. Коваленко. – Москва : Ассоциация авторов и издателей ТАНДЕМ : Издательство ЭКМОС, 1989. – 448 с.
17. Кримінальне право України: Загальна частина : [підручник] / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Харків : Право, 2010. – 456 с.
18. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посібник / Р. В. Вереша. – 2-ге вид., перероб. та допов. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 320 с.
19. Гуторова Н. О. Кримінально-правова охорона державних фінансів / Н. О. Гуторова. – Харків : Вид. НацУВС, 2001. – 383 с.
20. Жевлаков Э. Н. Экологические преступления: понятие, виды, проблемы ответственности : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра юрид. наук / Э. Н. Жевлаков. – Москва, 1991. – 40 с.
21. Наумов А. В. Уголовный закон в условиях перехода к рыночной экономике / А. В. Наумов // Советское государство и право. – 1991. – № 2. – С. 31-37.
22. Никифоров А. С. Юридическое лицо как субъект преступления / А. С. Никифоров // Государство и право. – 2000. – № 8. – С. 18-27.
23. Дудоров О. Проблема юридичної особи як суб'єкта злочину та її вирішення у проектах КК України / О. Дудоров // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – № 2. – С. 133-139.
24. Горбуза А. Д. Смешанная форма вины по советскому уголовному законодательству : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук. ; спец. 12.00.08 / А. Д. Горбуза. – Москва, 1972. – 20 с.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2016.

Андрей Михайлович ШУЛЬГА,

кандидат юридических наук, доцент

(Харьковский национальный университет внутренних дел,
Харьков, Украина)

ГЕНЕЗИС УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЯ В СФЕРЕ ЗЕМЕЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Статья посвящена проблемам уголовной ответственности за земельные преступления. Дано определение понятия «земельные преступления» как основного терминологического оборота преступлений в

сфере земельных отношений. Указаны предпосылки возникновения уголовной ответственности за преступления, связанные с земельными ресурсами. Рассмотрены объективные и субъективные признаки общего состава земельных преступлений. Очерчены пути противодействия земельным преступлениям.

Ключевые слова: уголовная ответственность, преступления в сфере земельных отношений, земельные преступления, земельные ресурсы, состав преступления.

Andrii M. SHULGA,

candidate of law sciences, associate professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

GENESIS OF CRIMINAL LIABILITY FOR CRIMES IN THE SPHERE OF LAND RELATIONS

Problem's setting. The current state of the environment in general and land resources is characterized by extremely negative indicators. This situation can be changed by the way of mobilization of the efforts of entire society and the state. The state realizes the steps towards ensuring adequate protection of natural resources by guaranteeing execution of the established regulations in this area. One of these steps is to establish criminal liability for a certain group of socially dangerous encroachments, characterized by the encroachment on land resources.

Analysis of recent studies. The issues of legal protection of natural resources, including land resources were and still are the interest of such scholars as: V. I. Andreitsev, Yu. S. Bohomiakov, M. M. Brynchuk, T. D. Bushuieva, V. P. Vladymyrov, S. B. Havrysh, N. S. Havrysh, P. S. Dahel, O. V. Dubovyk, Ye. N. Zhevlakov, O. S. Kolbasov, Z. H. Korcheva, S. M. Kravchenko, William J. Krastynsh, B. M. Leontiev, N. O. Lopashenko, Yu. M. Liapunov, V. K. Matviichuk, V. L. Muntian, P. S. Matyshevskiy, V. O. Navrotskyi, V. V. Petrov, L. F. Povelitsina, B. H. Rozovskyi, N. I. Titova, Yu. S. Shemshuchenko, N. H. Shymbareva, M. V. Shulha, A. M. Shulha and other experts in criminal, environmental law and criminology.

Objective of the research. The objective of the study is to address the problematic aspects of criminal liability for criminal violations taking place in the sphere of land relations.

The main part. The problem of criminal and legal protection of land resources in Ukraine is quite relevant today. This is related to the role that play land resources in modern society. The increasing stress on land resources, including socially dangerous encroachments, requires decisive steps from

the state to ensure adequate legal protection of this object of environment. One of the main forms of implementing measures of legal protection of land resources – is further development of criminal liability for socially dangerous encroachments on this object of environment.

Conclusions. *Criminal liability for crimes in the land sector is a necessary step to combat crime in this area. It is set for a comprehensive list of socially dangerous acts provided in the Section VIII “Crimes against the Environment”. Considering the importance of land resources for the country and society, as evidenced by the Basic Law, it is appropriate to allocate the designated group of criminal and legal norms into a separate section – “Crimes in the Sphere of Land Relations”.*

Key words: *criminal liability, the land's crimes, land resources, corpus delicti.*

